

BÍRÓ GERGELY

A ladik

Emlékszem, talán 2009-ben, amikor Csontos János *Együtt és külön – húsz év múlva* című, a Kilenckéről szóló filmjét vetítette az Uránia mozi, mennyire megfogott benne egy vágójelenet: miközben Oláh Jánosnak a *Pincszeri elégia* című versét halljuk a saját előadásában, ő Badaacsonyörs partjának sűrű nádrengetegében csónakot evez a nyílt víz felé, erős ellenfényben. A csónakban a stáb: a végében Novák Lajos operatőr, vele szemben, a képmező előterében Mezey Kati és Csontos János ringatózik a keskeny deszkán ülve, nádszálak és levelek úsznak a levegőben, néha súrolják is őket, Kati valamit mutat éppen és mesél, de hogy miről, azt nem hallani, Oláh János pedig a háttérben, a csónak orrában áll halászsapkásan, és lassan, kimérten lapátol. A következő képsorok már a nyílt vizet mutatják, a hullámos Balatont, a Badaacsony trapézát, stégre ereszkedő sirályokat, majd a csónak utasait. Láthatóan nyugodtabb mindenki: Csontos János mozdulatlanul szemléli a vizet, szinte elmerül a látásában, Kati immár felszabadultan mosolyogva mesél tovább, Oláh János a hátuk mögött, most a csónak végében ül és evez, közbe is szól néha, de a tekintetét le nem veszi a vízről, az égről.

Ennyi az egész, mégis megragadott ez a rövid képsor, és azóta gyakran eszembe jut – ha nem is olyan élesen, mint most, amikor újra megnéztem a filmet. A jelenet többi szereplőjére alig emlékeztem, mindig csak Jánost láttam magam előtt, amint a csónak orrában áll, és biztos kézzel, megfontoltan kormányoz. Gyöngye párhuzam, de ugyanígy állt a Napló fedélzetén is – évekig sűrű nádasban, felkavarodott sekélyesben, vagyis csekély kilátások közepette és erős ellenszélben navigálta a szerkesztőséget, de még azokban az időkben sem láttam sokkal önfeledtebbnek, amikor már szabadabb levegőt szívhattunk: tekintetével akkor is az irodalmi és a közélet széljárását, hullámait fürkészte.

Mégis, ősi, nagy béke árad ebből a képsorból: az elején Jánost látjuk, amint a part menti ösvényen sétál, és eltűnik a nádasban; nem sokra rá Katit ugyanígy, majd a mélyen benyúló, hevenyészve eszkábált stég kacskaringós vonalát és rissz-rossz deszkáit. Úgy gyalognak be a sűrűbe, mint egy szentélybe, ahol, ha rövid időre is, levethetik a lélek számos terhét, és

feltöltekezhetnek. Ez is, mint a megtisztulás legtöbb helyszíne, meglehetősen puritán: csak az élővilág harsány zsinatolása a nádasban, amelybe bele-bele-fésül a szél, a szüntelenül locsogó víz, a csupazöld vegetáció, és más semmi. A stéget, az egyedülít, amelyet itt az ember emelt, a természet lassan örli, akár a szű.

János, különösen az utolsó években, gyakran panaszkolta, hogy régóta semmi ideje nincsen nemhogy írni, de félrevonulni sem, mert folyton, gyakran hétvégeken is ide-oda kell rohángálnia. Máskor a badaacsonyörsi házokról mesélt, amelyet a lovasi szőlő és a benne álló kis présház eladása után vásároltak, meg arról, hogy a könnyű, műanyag csónakjukat folyton dobálja a víz, emiatt fél beleülni a család. Csontos János nevetve mesélte utóbb, hogy a forgatáskor, a nádasban ringva-billegve végig aggódott – nem attól tartott, hogy egyszer csak vízbe pottyannak, mert abból nagy baj nem lett volna, egyedül a drága kamerát féltette.

2011-et írtunk, közeledett János novemberi születésnapja, és bár nemigen szoktuk megajándékozni egymást, mégis úgy gondoltuk a szerkesztőségben, hogy a 70 már elég tisztes és kerek szám, csak meg kellene lepünk őt valamivel. Hosszú időn át, titokban tanácskoztunk, de semmi érdemleges nem jutott az eszünkbe, mígnem egyikünk felkiáltott: „Gyerekek, egy csónak, egy igazi, rendes csónak, azt vegyünk neki!” Az ötlet mindenkinek tetszett, és olyan izgatottá tett, mintha csak magunknak szántuk volna ezt a nem mindennapi ajándékot. Elhatároztuk tehát, hogy veszünk Jánosnak egy belevaló, időtálló csónakot. Kutakodni kezdtünk, és hamar kiderült, hogy egy légkamrás, négy-öt méteres vas habszelő bizony nem húsz fillér. Az ötlettől viszont nem tudtunk szabadulni, ezért összeadtuk a rávalót, így fejenként már közel sem tűnt olyan drágának. Mezey Katit is bevattuk, aki megörült, és szintén dobott a perselybe. A ladik kizárólag a mi megrendelésünkre készült az Alföldön, a nagybátyám vasüzemében, aki szerint, ha egy személyautó ráállna, akkor sem süllyedne mélyebben a vízbe húsz centinél. Na, ő kellett nekünk, pontosan ő, hiszen az Oláh-család népes. A nagybátyám alapozó festéssel kínálta a ladikot, és lézervágóval lemezbe is vágta a Magyar Napló logóját, majd felerősítette az orrára.

A neheze azonban csak ekkor következett. Hogyan vesszük át és adjuk majd oda Jánosnak? Ebben a súlyos kérdésben a család segítségét kértük. Jánosék

lánya, kis Kati, utánfutót bérelt, de még nem ért oda akkor, amikor egy budapesti lakótelep parkolójában a teherautó platójáról le kellett volna emelni a ladikot. Csak a nagybátyám volt ott, és én. Tóni bátyám azt mondta, hogy ő nem ér rá itt ácsorogni, fogjuk csak meg ketten, nem több az egész nyolcvan kilónál. Megfogtuk, több volt – és azt hittem, ott maradok. De aztán csak földre került a ladik.

Éppen fényképeket csináltam róla, amikor megérkeztek a többiek. Négynek már könnyebb volt utánfutóra tenni, de így sem volt leányálom – ha nem tudnánk, az igazi ajándékok általában nem adják könnyen magukat, vért szokás izzadni értük. Talán a rossz fogás miatt is, de erősen rogyadozott mindannyiunk lába azon a néhány méteren. A ladikkal aztán Jánosék kertés házához hajtottunk, ahol nem volt éppen senki, és egy újabb, immár végső erőfeszítéssel az alsókertbe cipeltük, egyenesen a dús mogyoróbokor alá, ahol alig látszott, hiszen a felsőkert falának tövébe és takarásába fektettük felfordítva, majd letakartuk egy hatalmas nejlonfóliával.

Elérkezett november 24-ike, amikor Jánost a tárgyalóba hívtuk, a finom falatokkal megrakott asztalhoz. Ott volt mindenki. Pezsgőt bontottunk, elhangzott egy köszöntő, és átadtunk Jánosnak egy kis csomagot, a keretbe foglalt képet, amely a ladikot ábrázolta szerény betonkörnyezetben, amikor napokkal előtte a parkoló kövén feküdt. János a szokásos ravaszkos mosolyával bontotta ki és nézegette, de semmiféle meglepettséget nem tükrözött a tekintete. Inkább óvatosságot és zárkózottságot sugallt ez a mosoly, mintha valami megrázkódtatás előszelét érezné.

– Ez csak egy kép, mert az igazi ladik nem fért be a tárgyalóba – kotyogta bele valaki a csöndbe.

– Látom, igen...

– Kapott egy vasladikot, János, érti ugye? – kérdeztem, mert az arcán továbbra sem mutatkozott semmiféle felindulás.

– Igen... Hát, köszönöm, gyerekek.

Csak így, ponttal a végén. Az ünneplésből többre nem is emlékszem. Csalódottak voltunk mindannyian. Reméltük, hogy ez a kis köszöntés a hetek óta tartó közös és nagy ívű merény katartikus végpontja lesz, amikor János szóhoz sem jut majd az örömtől, apróra kikérdezi a ladik összes jellemzőjét és megvételeinek részleteit, azonnal ki is tűzünk egy napot, amikor zománccfestékekkel közösen lekenjük, és János nagy terveket rögtönöz előttünk arról, hogy miként hódítja majd meg családjával a Balaton tükrenek

minden egyes négyzetcentiméterét. Tudom, mindez nyilvánvaló túlzás; ismertük már őt annyira, hogy benne nem szoktak hirtelen nagy lázak gyűlni – de hogy egy kicsike hőemelkedése sem támadt...?

Hozzátettük – talán abban bízva: számít valamit –, hogy ugyan a ladikot a 70. születésnapjára szántuk, de egy-két nappal előtte jöttünk rá, hogy János még csak a hatvankilencediket ünnepli, és már nem tudtuk, meg nem is akartuk az egészet visszacsinálni. Talán nevetgélünk ezen, talán nem, János visszafogottságán mit sem változtatott, az biztos. Magunkban arra gondoltunk, hogy semmi baj, annál tovább használhatja a ladikot.

Lehet, hogy nem is örül neki? – kérdeztük utána egymástól. Kapott egy több mint száz kilós vasszörnyeteget, egy újabb púpot a hátára. Talán nem is ilyen szeretett volna? Találgattunk egymás között egy darabig, amíg másnap a családi informátorunk, kis Kati be nem számolt arról, hogy az este zseblámpával megmutatta a ladikot Jánosnak, akinek nagyon tetszett, és örült is, de bevallotta, hogy ott, a köszöntéskor nem is értette, hogy mi ez az egész.

Pedig megértette, hiszen mondta is. Ezzel együtt előfordulhat, hogy olykor nagyobb meglepetés éri az embert, mint amekkorára abban a pillanatban készen állna, és el kell telnie egy bizonyos időnek ahhoz, hogy átélhesse. Különösen akkor, ha tucatnyi kolléga és barát veszi körül, akik közben hiúzszemmel fürkészik arcának minden rezdülését. Mégis azt hiszem, hogy ez alkalommal Jánosnak egy meghatározó vonásával szembesülhettünk, csak éppen új fénytörésben. A Magyar Naplóért és a családért olyan régen háttérbe szorította a belső indíttatásait, alkotói ambícióit, hogy eleinte még csak csöndes lemondással vall róluk néhány versében (például a *Robinsonban* vagy a *Szeretném*ben), később aztán el is veszíti annak az örömmek a képességét, amelyet kifejezetten a saját kedvteléseivel fölött érezhetne. Annyira hozzászólt, hogy az írói célkitűzéseiben és közösség-szervező szerepvállalásaiban túlnyomórészt nincs köszönet – csak gúny, (hátba)támadás, vagy kiközösítő hallgatás, és nyomán az írói ellehetetlenülés –, hogy értetlenül fogadja, amikor a méltányoló szeretet látványosan rásugárzik. Ilyenkor kényelmetlenül érzi magát, zavarttá válik, még ha a meglepetés a megszokott körében is éri.

Mialatt ezt a gondolatot bontogattam magamban, felütöttem János összegyűjtött verseinek kötetét, a *Belső tükört*, és nem sokra rá a következő sorokat talál-

tam: „...az Isten biztos elfelejtett engem, / és soha többet, tudom, meg nem hallgat, / túlzó dühömben annyit sértegettem. // Amikor mégis lehajolna értem, / vad gúnynak érzem e futó szerencsét, / s az öröme- nek, mert fortélyát nem értem, / megrogyó térdrel földre ejtem terhét” (*Ima gyógyulásért*). Igen, az öröm terhét. De hogyan lehet terhes az öröm, amikor éppen ellenkezőleg: inkább felhajtóerővel bír? Ennél azonban most fontosabb, hogy a versbeli énben – akit jelen esetben nyugodtan azonosíthatunk Jánossal – tartós száműzöttség-élménye miatt a ritka kegyelmi pillanatok (is) a kiszolgáltatottság érzését keltik, és már az isteni gondviselést is bizalmatlanul, újabb támadásként éli meg.

Azt hiszem, hogy ugyanez a beidegződés dolgozott benne ott, a kis ünneplésünk alkalmával, mi pedig mindezzel nem voltunk tisztában. De ha tisztá-

ban lettünk volna, valószínűleg akkor sem választotunk volna más ajándékot neki. Idővel megszerette a ladikot, ebben biztos vagyok. 2012 tavaszán már együtt forgattuk és kenegettük fehér zománccfestékkel, átbíbelődtünk vele egy délutánt, és közben sört ittunk. János azon töprengett éppen, hogy kellene egy csévés, billentős kiskocsi, amellyel könnyedén mozgatható a ladik, egyszerűen vízre tehető, és onnan partra vonható. Látott már ilyet, nem nagy ördögösség. Ja, és nem jó az evező villája, túl szűk a nyaka, nem fér bele a lapát szára, de nem nagy gond, meg kell köszörsülni kicsit. És lehet, hogy kellene egy kis segítség valamikor a nyáron vízre tenni a ladikot. Csak egy száraz, meleg napot válasszunk, amikor kerülhetünk is egyet vele. Van egy vaslépcsője, amit a végére lehet erősíteni, akár fürödtünk is egyet, ha szeretnénk.

